

lanmıştır (Ankara 1983). Töre'ye ithaf ettiği kitabın önsözünde Karadeniz, eserin hocasının çizdiği plana uygun olarak hazırlanmış olduğunu söyleyerek kitabın özünün Töre'ye ait olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Karadeniz'in sahip olduğu çok zengin bir nota koleksiyonu 1984 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlanmış, hayatta iken kendisinden temin edilen Abdülkadir Töre koleksiyonundaki dinî eserlerin bir kısmı, *Türk Müsikisi Klâsikleri İlâhîler* adıyla Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından beş cilt halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1984-1996).

Ekrem Karadeniz, çeşitli yayın organlarında neşredilen araştırma ve makaleleriyle de Türk müsikisine hizmet etmiş bir sanatkârdır. 1945-1950 yılları arasında *Tanin* ve *Yeni Sabah* gazeteleriyle *Musiki Mecmuası*, *Türk Musikisi Dergisi*, *Türk Kültürü* gibi yayınlarda Türk müsikisi tarihi ve nazariyatıyla ilgili birçok makalesi çıkmış, bu çalışmalarında özellikle eşi Nefise Hanım onun en büyük yardımcısı olmuştur. Bilhassa *Türk Musikisi Dergisi*'nde Mehmet Suphi Ezgi, Muh-yiddin Erev ve Ekrem Karadeniz arasında Türk müsikisi ses sistemi konusundaki yazışmalarda (1950) ileri sürülen fikirler müsiği araştırmacıları tarafından mutlaka değerlendirilmelidir. Son zamanlarda unutulmaya yüz tutmuş necd-i hüseyinî makamını canlandırmadaki gayretleriyle bilinen Karadeniz'in saz semâisi, sirtö, şarkı ve ilâhî formlarında kendi ifadesine göre otuza yakın bestesi bulunmaktadır. Bestelediği ilk eser, "Gözü dünya mı görür âşık-ı dîdâr olanın" mısraı ile başlayan hüseyinî şarkısıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 175; Mustafa Rona, *Yirminci Yüzyıl Türk Müsikisi*, İstanbul 1970, s. 516-519; M. Ekrem Karadeniz, *Türk Müsikisinin Nazariye ve Esasları*, Ankara 1983; Murad Bardakçı, "M. Ekrem Karadeniz ve Eseri Hakkında" (a.e. içinde), s. IX-XI; Töre, *İlahîler*, IX, 82-83; M. Nazmi Özalp, *Türk Müsikisi Tarihi*, İstanbul 2000, II, 300-301; Cavidan Arın, "Ekrem Karadeniz'in Cevapları", *MM*, sy. 229 (1967), s. 15; "Musikimizin 4 Kaybı", a.e., sy. 383 (1981), s. 30; Necdet Revi, "Seyyit Abdülkadir Töre ve Birkaç Hatıram", a.e., sy. 429 (1990), s. 9-11; Vural Sözer, *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s. 210; Öztuna, *BTMA*, I, 429-430.

NURİ ÖZCAN

KARAEVLİ

Oğuz boylarından biri.

Kâşgarlı Mahmud (XI. yüzyıl) bu boyu listesinde Kara Bölük adıyla on ikinci sırada zikretmekte ve damgasının şeklini de vermektedir. 1206 yılında tamamlanan Fahreddin Mübârek Şah'ın tarihindeki Türk toplulukları listesinde Karaevliler'in adı geçmez. Reşidüddin Fazlullah (XIV. yüzyılın başları) Kara Bölük'ü, Karaevli (> evli) şeklinde yazar ve damgasını da verir. Kayı, Bayat ve Alkaevli boyları ile ortak olarak ülüşlerinin "sağ karı yağrın" (sağ kürek kemiği) ve onkunlarının da şahin olduğunu bildirir.

Vekâyî'nâmelerde ve diğer eserlerde Karaevliler'in adı geçmez. XVI. yüzyıla ait tahrir defterlerinde de sadece Yeni İl'e bağlı Mûsâcalu oymağının obaları arasında Karaevli adını taşıyan seksen altı vergi nüfusu bir oba görülür. Aynı yüzyılda Karaevli adlı diğer bir oymak Ceyhun kıyısında ve Acıdeniz'e (Hazar denizi) yakın bir

yerde bulunmaktaydı. Fakat *Şecere-i Terâkime*'de bu Karaevliler'in Kaşga Çura adlı birinden türediği, Kaşga Çura'nın da dışarıdan getirilmiş bir kölenin oğlu olduğu söylenir. Günümüzde yarı göçebe hayatlarını henüz bırakmış veya bırakmak üzere bulunan Toroslar'daki Yörükler arasında Karaevli adlı bazı küçük oymaklara rastlanmaktadır. Bununla beraber buraların asıl adlarının başka olduğu (meselâ Karakoyunlu gibi) ve Karaevli adını sonradan aldıkları tesbit edilmiştir.

Boyun adını taşıyan yer adlarıyla ilgili olarak tahrir defterlerinde ancak yedi köye rastlanmıştır. Bunlardan dördü Bolu sancağının Onikidivan kazasında, ikisi Kastamonu dolaylarında bulunmaktadır. Bu durum, Karaevli boyundan kalabalık bir kümenin adı geçen yerlere yerleşmiş olduğunu göstermektedir. Bugün Türkiye'de değişik bölgelerde on kadar Karaevli adlı köy vardır.

Karaevli boyu Reşidüddin'deki listede Kayı, Bayat gibi büyük boyların kardeşi olarak gösterilmiştir. Çorlu, Tekirdağı, Alanya, Maraş, Hamîd, Teke, Sis sancağı, Sinop ve Niğde yörelerindeki Karaevliler'e ait arşiv kayıtları bulunmaktadır. Ancak bu gibi kayıtların son derece az olması, bu boyun başka adlar taşıyan obaları tarafından temsil edilmesiyle açıklanabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Divânü Lugâti't-Türk Tercümesi, I, 56; Reşidüddin, *Câmi'u't-tevârih* (nşr. Behmen Kerîmî), Tahran 1338, I, 39; Yazıcızâde Ali, *Târih-i Âl-i Selçûk*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1390, s. 25; Ebûlgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terâkime* (nşr. A. N. Kononov), Moskova-Leningrad 1958, s. 516, 547, 593, 1390, 1412, 1415, 1417; *Türkiye'de Meskün Yerler Kılavuzu*, Ankara 1946, I, 606; Ali Rıza Yalman, *Cenupla Türkmen Oymakları* (haz. Sabahat Emîr), Ankara 1977, II, 40-43; Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar*, İstanbul 1979, s. 469; Faruk Sümer, *Oğuzlar: Türkmenler*, İstanbul 1980, s. 239-240, 429; Nihal Atsız - Ahmed Naci, "Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri", *TM*, II (1928), s. 249.

FARUK SÜMER

KARAFERYE

Yunan Makedonyası'nın güneyinde bugünkü adı Béroia (Véria) olan şehir.

Selânik'in batısında Vermio dağının eteklerinde kurulmuştur. Selânik-Manastır (Bitola) demiryolu üzerindedir. Ayrıca Makedonya'dan Teselya'ya giden karayolu buradan geçer. Şehrin Yunanca isminin (Véria) eski Makedon krallarından Veres'in

Karaferye'de
XV. yüzyıla ait
Orta Cami

kızına nisbetle konulduğu söylenir. Türkçe "Kara" sıfatının da şehri üç taraftan kuşatan kara ormanlardan geldiği belirtilir. Buradan ilk defa milâttan önce 432'de tarihçi Thucydides söz eder. Milâttan önce 279'da Kelt akınları sırasında sağlam duvarlarla çevrili bir kasaba özelliği taşıyan Véria milâttan önce 168'de Roma hâkimiyetine girdi. Milâttan sonra ilk yüzyılın ortalarında Aziz Paul ve Silas burada bulunan yahudilere Hristiyanlığı tebliğe başladılar. İmparator Diokletianos zamanında (285-305) Makedonya'nın ikinci başşehri oldu.

Bölge 905'te Arap akınlarına uğradı. Selânik'i de ele geçiren Araplar bölgeden pek çok kişiyi esir olarak beraberlerinde götürdüler. 908'de Bulgarlar'ın eline geçen şehir 1001'de İmparator II. Basileios tarafından tekrar alındı. Karaferye 1204-1206 arasında Thessaloniki Frank Krallığı'na dahildi. Buraya 1206-1209 arasında Bulgar Despotu Strez, 1215-1216'da da Epirus Despotu Theodoros Angelos hâkim oldu. 1246'dan sonra Bizans imparatorluğunun bir parçası idi. XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın ilk yarısında şehir gelişti, pek çok gösterişli kilise inşa edildi. İmparator Kantakuzenos'un kroniğinde burası büyük ve kalabalık bir yer olarak geçer.

1262'den sonra Bizanslılar şehre İstanbul'a sığınan Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykâvus'un oğullarını ve adamlarını yerleştirdi. Yazıcızâde Ali, II. Murad döneminde bu insanların torunlarının burada yaşadığını yazmaktadır. Yıldırım Bayezid de 1392'de artık hristiyanlaşmış olan bu Türkler'in bir kısmını Zihne / Zelihovo'ya yerleştirdi ki bunların çocukları günümüzde hâlâ burada yaşamakta ve Türkçe konuşmaktadırlar (bk. GAGAUZLAR).

Karaferye 1347'de Sırp İmparatoru Duşan tarafından alındı. Şehri tahkim eden Duşan Rum nüfusunun bir kısmını buradan göndererek yerlerine Sırlar'ı yerleştirdi. Bu tedbirlere rağmen 1350'de İmparator Kantakuzenos kısa bir müddet de olsa şehri ele geçirebilmiştir. Daha sonraki yıllarda Türkler, Yunanlılar ve Sırlar buraya hâkim olabilmek için mücadeleye giriştiler. 1371'deki Çirmen savaşına kadar Karaferye sembolik de olsa Sırp Krallığı'nın bir parçası olarak kaldı. Ancak devam eden savaşlar sırasında şehir geriledi.

Kâtib Çelebi, Neşrî, Âşıkpaşazâde gibi Osmanlı kaynakları Karaferye'nin 775'te (1373-74) Lala Şâhin Paşa tarafından fet-

hedildiğini yazarlarsa da çok erken olan bu tarihte ancak bir akın veya bir muhasara olmuş olabilir. Teselya'daki Meteora manastırlarından birinde bulunan bir yazma eserde, eserin Türkler'in Verroia'ya hâkim oldukları 1385-86 yılında tamamlanmış şeklinde bir ifade mevcuttur. Diğer Yunan kaynakları ise şehrin Türkler tarafından alınmasının 8 Mayıs 1387'de olduğunu yazar.

Günümüz Yunan tarihçiliğine göre Karaferye, 1403'te Emîr Süleyman'la Bizanslılar arasında yapılan bir anlaşma ile tekrar Bizanslılar'a verilmiş ve 1430'larda nihai olarak Osmanlılar'ın eline geçmiştir. Ancak 859 (1455) tarihli Teselya'ya ait Osmanlı *Tahrir Defteri* Teselya'nın 794'ten (1392) itibaren kesintisiz olarak Osmanlılar'ın elinde olduğunu açık bir şekilde belirtmektedir. Bununla birlikte Küçük Aya Yorgi Kilisesi'nde zihin karıştıran bir kitâbeye göre Karaferye 9 Nisan 1433'te alınmıştır.

Öyle anlaşıyor ki kasaba savaşla değil içeriden yardım ve destekle Osmanlılar'ın eline geçmiştir. Çünkü halkın durumunda hiçbir değişiklik olmadığı gibi bütün kiliseler de hristiyanlarda kalmıştı. XVI. yüzyıl Osmanlı tahrirleri burada yaşamış olan Kurtopul ailesinin mevcudiyetine vurgu yapmaktadır. 1528'de on iki hâne olarak belirtilen ailenin fetihler sırasında "yoldaşlık" statüsünde değerlendirildiği ve vergi imtiyazına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Aile bu imtiyazlı durumunu XVII. yüzyıl sonuna kadar korumuştur. Osmanlılar'ın şehre girdikleri yere bir cami inşa edilerek Yola Geldi Camii denilmiştir. Bu isim daha sonra mahalle adı olarak XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmiştir.

Osmanlılar Karaferye'ye müslüman Türk nüfusu iskân etmiş, özellikle eski Acropolis bölgesiyle eski şehrin sınırları dışına yerleşen bu nüfus zamanla kendi mahallelerini oluşturmuştur. Camiye çevrilen ilk kilise eski Metropolis Kilisesi'dir. Câmi-i Atık veya Hüdâvendigâr Camii olarak anılan bu yapı bir XI. yüzyıl eseridir. Camiye hayli yüksek ve silindirik bir minare ilâve edilmiştir ve bu ilâve günümüzde de büyük oranda mevcuttur (1999). 935 (1528) tarihli tahrirde caminin avluları, hücreleri ve gelir elde etmek için dükkânlarının bulunduğu kayıtlıdır. Bazı XVII. yüzyıl vazife-horân defterlerinden bu dükkânların yeterli olmaması yüzünden Karaferye cizye gelirlerinden yüklü bir meblağın buraya aktarıldığı anlaşılmaktadır.

Tarihçi Neşrî, Yıldırım Bayezid'in Karaferye'de bir imaret yaptırdığını söylüyor-sa da diğer kaynaklarda bu bilgi mevcut değildir. Muhtemelen 927 (1521) yılında Kanûni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı nüfus tesbitine dayalı olan 1528 tarihli tahrirler, Karaferye'nin nüfusuyla ilgili ayrıntılı bilgiler veren en eski Osmanlı kayıtlarıdır. Buna göre burada 234 müslüman, 669 hristiyan hânede yaklaşık 4200-4500 nüfus mevcuttur. Bu tarihte henüz yahudi mevcudiyeti görünmemektedir. Muhtemelen 950 (1543) yılına ait *Tahrir Defteri*'nde ise (nr. 433) 295 müslüman, 677 hristiyan ve on bir yahudi hâne kaydedilmiştir ki bu da 4600 civarında bir nüfus demektir. 976 (1568) tarihli *Tahrir Defteri* (nr. 723) kasabanın nüfus yapısında ciddi değişiklikler olduğunu gösterir. Buna göre 425 müslüman, 459 hristiyan ve altı yahudi hâne bulunmaktadır. Müslüman nüfusta artış, hristiyanlarda ise azalma söz konusudur. Kayıtlardan, asgari 130 müslüman hânenin eski gayri müslim hânelerin ihtidâ etmiş çocuklarına ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma göre kırk yıldan az bir sürede müslüman nüfus, % 26'dan % 48'e çıkmıştır. Bu oran gelecek yüzyıllarda da yaklaşık böyle kalmıştır. Yahudi nüfusu da yavaş yavaş artarak mevcudiyetini korumuştur.

1528'de Karaferye'de bir cuma camisi, yedi mescid, üç zâviye, üç hamam, iki muallimhâne ve bir bedesten bulunuyordu. Karaferye'nin en büyük bânisi Tuzcu Hacı Sinan Bey şehirde iki mescid, bir zâviye imaret, bir muallimhâne, bir hamam ve bir bedesten inşa ettirmiştir. Oğlu Bayezid Çelebi de bir mektep ve bir mescid yaptırmıştır. Bu eserlerden günümüze sadece Tuzcu Sinan Mescidi'nin bir mihrabi ile büyük hamam kalabilmiştir. Yunan arkeoloji dairesince kısmen restore edilmiş bulunan bu mihrap mescidin oldukça büyük, tek kubbeli bir eser olduğuna işaret etmektedir. Evliya Çelebi ise kubbenin kurşunla kaplı olduğunu söyler. Eser XVI. yüzyılın ortalarında muhtemelen cuma namazı kılınabilir hale gelmiştir. Tuzcu Sinan Bey'in büyük hamamı da yine restore edilmiş olarak (1970) muhafaza edilmektedir.

Karaferye XVI. yüzyılın sonu ile XVII. yüzyılın başlarında hayli gelişmiştir. Cizye defterlerinde de görüldüğü üzere özellikle hristiyan köylerinden şehre göç yaşanmıştır. Ayrıca ticaret genişlemiş, tekstil alanında pamuk, yün ve ipek mâmullerinde üretim artışı gerçekleşmiştir. Çevresinde buğday, arpa ve üzüm (şarap) ya-

nında önemli miktarda piring mahsulü elde ediliyordu. Et ve süt mâmulleri üretimindeki artış da önemliydi.

Genel olarak ekonomik bakımdan müslümanlar hristiyan ve yahudilere kıyasla daha iyi durumda idiler. Zira cizye ödemedikleri gibi başka fevkalâde vergileri de yoktu. 1029 (1620) tarihli *Avârız Defteri* müslümanlara ait sekiz avârızhâne kaydederken hristiyanlarda bu rakam 148 olarak yer almıştır. Şer'iyye sicillerine göre durumu iyi olan müslümanlar daha çok gayri menkule yatırım yapıyorlardı. Müslüman müteşebbisler özel olarak veya para vakıfları kanallarıyla finans alanında da aktif durumda idiler. XVII. yüzyılın ilk yarısında faaliyet gösteren en az 110 para vakfının ismi tahrirlerde kayıtlıdır. Bunların en büyükleri Kadı Mehmed Efendi (60.000 akçe), Alaybeyzâde Ahmed Bey (80.000 akçe), Bayezid Çelebi (100.000 akçe) Zaîm Mehmed Bey (157.000 akçe) ve Mehmed Bey (185.000 akçe) vakıflarıdır. Bunların yanında çok az sayıda hristiyan ve yahudi banker bulunmaktaydı. Karaferye'deki yahudiler daha çok tekstil alanında çalışan zanaatkarlardı.

XVII. yüzyılda Kâtib Çelebi Karaferye'yi camileri, bahçeleri, hamamları ve çevresinde geniş piring tarlaları bulunan, duvarlarla çevrili olmayan bir şehir olarak tasvir etmektedir. 1668'de buraya gelen Evliya Çelebi'nin verileri daha da ayrıntılıdır. Evliya Çelebi on altı müslüman ve on beş hristiyan mahallesinden bahseder ki bu bilgiler şer'iyye sicilleriyle mutabakat halindedir. Şehirdeki hristiyan nüfus çoğunlukla Yunanlılar'dan oluşmakta, az sayıda Bulgar ve Ulah da bulunmaktaydı. Evliya Çelebi çok az sayıda Sırp nüfusunun da bahsetmektedir ki bunlar muhtemelen XIV. yüzyılda gelmiş olmalıdır. Küçük yahudi cemaatinin bir kısmını Selânik'ten gelenler, diğer kısmını 1453'te fetihten sonra İstanbul'dan gönderilenler teşkil etmekteydi. Karaferye'de ayrıca müslüman Çingene aileleri de yaşamaktaydı. Evliya Çelebi on altı cami kaydettir. Bunlardan I. Murad Camii, Mûsâ Çelebi Camii (Yıldırım Bayezid'in oğlu) ve Kazancılar Camii kiliseden çevrilmiştir. Tahrir kayıtlarında Mûsâ Çelebi Camii adıyla bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bunun diğer adının Baba Tekke Camii olduğu söylenebilir. Zira Baba Tekke Camii de kiliseden çevrilmedi. Evliya Çelebi ayrıca Müftü, Mahmud Efendi, Emir Çelebi, Çelebi Sinan Bey ve Mehmed Bey camilerinin adını vermektedir. Diğerleri ise mahalle mescidleridir. Şehirde 600 dük-

kân bulunmaktadır. Sinan Bey Bedesteni altı kubbe ile örtülü büyük bir çarşıdır. Âhî Türbesi (Benli Hasan) önemli bir ziyaret yeridir. Karaferye'den pek çok şair, sanatkâr yetişmiştir. Bunlar arasında Hâverî ilk akla gelendir. Hasan Bâbâ-i Rûmî, II. Bayezid döneminde yaşamış ve Hurûfî görüşleriyle tanınmış bir sûfidir. Osmanlı belgeleri XVII. yüzyılda Karaferye'de Mehmed Bey Medresesi bulunduğunu da bildirmektedir. Aynı yüzyılda bir diğer yüksek eğitim müessesesi, bölge âyanlarından Eminzâde el-Hac Ahmed tarafından yaptırılmıştır. Eminzâde, medresesinin yanına Medrese Camii olarak bilinen kubbeli bir cami de inşa ettirmiştir (BA, Cevdet-Evkaf, nr. 20544).

XVIII. yüzyılın sonlarında Felix de Beoujour Karaferye'de 8000 kişinin yaşadığını yazmıştır. XIX. yüzyılda gelişmenin devam ettiği görülmektedir. William Martin Leake, 1810-1811'de 1200'ü Yunan 2000 ailenin yaşadığı Karaferye'nin Yunanistan'ın en iyi kasabası olduğunu belirtmiştir. 1820'lerdeki Yunan ihtilâli sırasında Mora'dan göçlerle Karaferye'nin müslüman nüfusunda ciddi bir artış oldu. 1862'de çıkan bir yangın şehrin büyük bölümünü tahrip etti, mevcut yetmiş iki kilisenin yirmi kadarı tamamen yıkıldı.

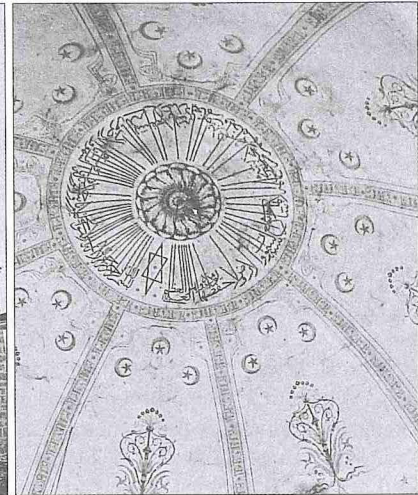
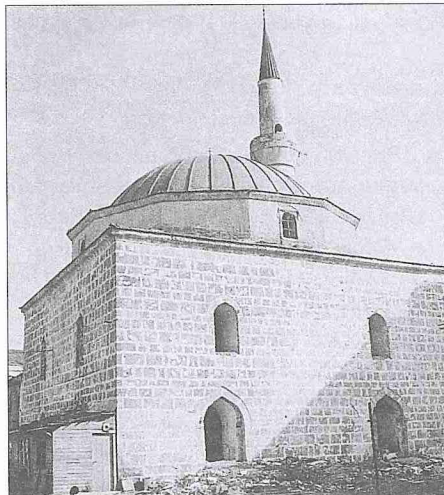
XX. yüzyılın başlarında Adolf Struck, Karaferye'nin tarım ürünleri ve hayvancılık ticaretiyle tekstil açlarından önemini hâlâ korumakta olduğunu tesbit etmiştir. Bu sırada şehirde bulunan 2800 hânede 5500'ü müslüman, 5000'i Yunan,

2000'i Ulah, 800'ü müslüman Çingene ve 600'ü yahudi olan yaklaşık 13.900 nüfus mevcuttu. 1324 (1906) tarihli *Selânik Vilâyeti Sâlnâmesi* Karaferye'nin otuz iki mahalleye bölündüğünü, 2131 hânedeki 14.000 kadar nüfusun bulunduğunu, on dokuz cami ve mescid, dört tekke, üç medrese, altmış kilise olduğunu kaydetmiştir. Karaferye'de ayrıca iki rüşdiye ve yedi ibtidâî mektep bulunuyordu.

Balkan savaşları sırasında Yunan ordusu şehre hâkim oldu (16 Ekim 1912), müslüman nüfusun bir kısmı bu sırada, diğerleri de (4000 civarı) Lozan Antlaşması'ndan sonra bölgeyi terketti. Onların yerine 5690 Rum nüfus Anadolu'dan buraya göç etti. 1928'de Karaferye'de neredeyse tamamı Yunan olan 14.589 kişi yaşamaktaydı. Karaferye yahudileri de 1941-1945 Alman işgali sırasında dağıldılar.

1960'tan sonra şehir oldukça genişledi ve modern bir çehre kazandı. Yunan Ortodoks piskoposluğunun bulunduğu şehir tekstil sanayii; tahıl, sebze ve meyve üretimi bakımından gelişmiştir. 1991'de nüfusu 37.858 idi. XIX. yüzyılın Osmanlı formları taşıyan zengin mâlikânelerinden sadece birkaç tanesi mevcudiyetini korumaktadır. Osmanlı kasabasından hâlâ muhafaza edilmekte olan tek kısım kale kalıntılarının hemen altında bulunan yahudi mahallesidir ve günümüzde restore edilmektedir (1999). XVIII. yüzyıla ait Medrese Camii iyi durumdadır. XV. yüzyıla ait kubbeli Orta Cami ise restore edilmeyi beklemektedir.

Karaferye'de XVIII. yüzyıla ait Medrese Camii ve kubbesinin içinden bir görünüş

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 167, 433; BA, Cevdet-Evkaf, nr. 20544; TK, TD, nr. 559, 723; F. Beaujour, *Tab-leau de commerce de la Grèce: 1787-1797*, Paris 1800, s. 128; W. M. Leake, *Travels in North-ern Greece*, London 1835, III, 291-292; *Selâ-nik Vilâyeti Salnâmesi* (1324), s. 325-330; A. Struck, *Makedonische Fahrten II, Die Makedo-nische Niederlande*, Sarajevo 1908, s. 29-35; I. K. Vasdravellis, *Istoriko Archaion Verroias eklogai*, Thessaloniki 1942; An. Christodoulos, *Istoria tis Verroias*, Verria 1960; G. Ch. Chionidis, *Istoria tis Veroias*, I, Veroia 1960; II, Thes-saloniki 1970; N. K. Moutsopoulos, *I Laiki Ar-hitektoniki tis Verroias*, Athens 1967; Ap. M. Tzaferopoulos, *Touristikos Odigos Imathias, Veroia, Naousa, Alexandria*, Thessaloniki 1969, s. 14-62; P. Schreiner, *Die Byzantinischer Kleinchroniken*, Wien 1975, II, 334; J. V. A. Fine, *The Late Medieval Balkans*, Ann Arbor 1987, s. 301-306, 324, 347-350, 407; S. Lauffer, *Griechenland, Lexikon der Historische Stätten von den Anfängen bis zur Gegenwart*, München 1989, s. 703-705; *Elliniki Paradosiaka Archi-tektoniki: Veroia*, Athens 1989; C. Imber, *The Ottoman Empire 1300-1481*, İstanbul 1990, s. 34, 58; Vehbi Günay, "Karaferye Müftüsü Salih Efendi'nin Terekisinde Yer Alan Kitaplar", 3 Mayıs 1944: 50. Yıl Türkçülük Armağanı (haz. İsmail Aka v.dğr.), İzmir 1994, s. 95-107; T. Papazotos, *I Veroia kai oi Naoi tis (11os-18os ai.)*, Athens 1994; E. Gara, "Lending and Bor-rowing Money in an Ottoman Province Town", *Acta Viennensia Ottomana*, Wien 1999, s. 113-119; a.mlf., "In Search of Communities in Seventeenth Century Ottoman Sources: The Case of the Karaferya District", *Turcica*, XXX, Paris 1998, s. 135-162; E. A. Zachariadou, "Oi Christianoi Apogonoi tou Izzeddin Kaykaus B. sti Veroia", *Makedonika*, sy. 6, Thessaloniki 1964-65, s. 62-74; M. Kemal Özerin, "Eski Bir Rûznâme'ye Göre İstanbul ve Rumeli Medre-seleri", *TED*, sy. 4-5 (1974), s. 284; C. K. Neu-mann, "Arm und Reich in Karaferya", *Isl. LXXIII* (1996), s. 259-312; J. H. Kramers, "Karaferye", *IA*, VI, 246; V. L. Ménage, "Karaferye", *El²* (İng.), IV, 600-601; *Megali Elliniki Enkyklopa-ideia*, Athens, ts., VIII (Z), s. 130-136; *Enkyk-lopaideia Papyros Larousse Britannica*, Ath-ens 1996, XIV, 122-123.

MACHIEL KIEL – ELENİ GARA

KARÂFÎ, Bedreddin

(بدرالدین القرافي)

Bedrüddin Muhammed b. Yahyâ
b. Ömer el-Karâfî el-Misrî
(ö. 1008/1600)

Mâlikî fakihî ve biyografi yazarı.

27 Ramazan 939'da (22 Nisan 1533) Ka-hire'nin Karâfe semtinde doğdu. Anne ve baba tarafından birçok âlim yetiştiren bir aileye mensuptur. İlk eğitimini babasın-dan aldıktan sonra Zeyn b. Ahmed el-Cîzî, Abdurrahman b. Ali el-Uchûrî, Muham-med b. Ahmed el-Feyşî, Abdurrahman

b. Muhammed et-Tâcûrî, Necmeddin el-Gayfî, Cemâleddin Yûsuf b. Zekerîyyâ, Ebû Abdullah b. Ebû's-Safâ el-Bekrî gibi âlimlerin derslerine katıldı. Öğrenimini tamamlamasının ardından yaklaşık on ye-di yaşlarında iken başladığı kadilık görevini elli yıl sürdürerek Mısır'ın en meşhur kadılarından biri oldu. Bu süre zarfında birçok talebe yetiştirdiği kesin olmakla birlikte kaynaklarda bunlardan söz edil-memekte, Sa'dîler Hükümdarı Ahmed el-Mansûr'un ondan icâzet aldığı belirtil-mektedir (Selâvî, V, 115-116). Muhibbî, Ka-râfî'nin Kahire'de 22 Ramazan 1008'de (6 Nisan 1600), Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî ise 1009 (1600-1601) yılında vefat ettiği-ni söyler.

Eserleri. 1. *Tevşîhu'd-Dibâc ve hilye-tü'l-ibtihâc*. İbn Ferhûn'un Mâlikî âlim-lerinin biyografisine dair *ed-Dibâcû'l-mûzheb* adlı eserinin zeyli olup aynı za-manda Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî'ye ait *Neylû'l-ibtihâc bi-tatrîzi'd-Dibâc* isimli diğer zeylin de önemli kaynaklarından bi-ridir (bk. *ed-DİBÂCÜ'L-MÜZHEB*). Eser Ah-med eş-Şüteyî tarafından yayımlanmış-tır (Beyrut 1403/1983). 2. *el-Kavlû'l-me²-nûs bi-tahrîri mâ fi'l-Kâmûs*. Fîrûzâbâ-dî'nin *el-Kâmûsü'l-muhtâ*'i üzerine ya-zılan bir hâşiyedir (Bulak 1301). 3. *ed-Dürretü'l-münîfe fi'l-ferâğ'ani'l-vazî-fe* (nşr. Ahmed eş-Şüteyî, el-Hayâtü's-se-kâfiyye, VII/14-15 [Tunus], s. 139-156). 4. *el-İbâne fi şihhati ishkâti mâ lem yecib mine'l-hidâne* (nşr. Yahyâ Ahmed el-Cer-dî, Medine 1414/1994). 5. *Mecmû'atü re-sâ'il*. Tunus'ta el-Mektebetü'l-Ahmediyye'de (nr. 14680) bulunan bu mecmuanın içerisinde son iki eserle birlikte el-Cevâ-hirü'l-müntesire (müneşşere) fi hibe-ti's-seyyid li-ümmi'l-veled ve'l-müdeb-bere, *İhkâmü't-tahkîk fi ahkâmî't-ta²-lik*, *ed-Dürerü'n-nefâ'is fi şe'ni'l-kenâ-yis* adlı risâleler yer almaktadır. 6. *Şere-fü'l-bedr bi-zîyâ'i leyleti'l-kadr* (Süley-maniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3582, vr. 22-48; TSMK, III. Ahmed, nr. 545).

Bunların yanında Karâfî'nin bazı risâle-lerinin yazmaları günümüze ulaşmış olup (Brockelmann, *GAL*, II, 411-412; *Suppl.*, II, 436; *Tevşîhu'd-Dibâc*, neşredenin giri-şi, s. 18-20) *Şerhu'l-Muvaṭṭaʿ*, *Şerhu Muhtaşarı İbni'l-Hâcib*, *Şerhu Muhtaşarı Halil* ('Aṭâ'ü'l-celil fi Şerhi Muhtaşarı's-Şeyh Halil), *Şerhu't-Tehzib*, *Behcetü'n-nüfûs beyne's-Şihâh ve'l-Kâmûs* ve *et-Tahrîrü'l-ferid fi tahkîki't-tevķid ve't-te'kid* adlı eserleri de kay-naklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bedreddin el-Karâfî, *Tevşîhu'd-Dibâc* (nşr. Ahmed eş-Şüteyî), Beyrut 1403/1983, s. 35-45, 210-211; ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 7-29; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylû'l-ibtihâc* (İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-mûzheb* içinde), Ka-hire 1329-30, s. 342; *Keşfü'z-zunûn*, I, 762; II, 1045, 1628; Hafâcî, *Reyhânetü'l-elibbâ*, II, 104-106; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eşer*, IV, 258-262; Kâ-dirî, *Neşrû'l-meşânî*, I, 77-78; Selâvî, *el-İstikşâ*, V, 115-116; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1502; Brockel-mann, *GAL*, II, 233, 411-412; *Suppl.*, II, 234, 436; *İzâhu'l-meknûn*, I, 8, 34, 204, 337, 380, 470; II, 102; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fe-hâris*, I, 215-216; Muhammed b. Hasan el-Hac-vî, *el-Fikrû's-sâmî* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Beyrut 1416/1995, IV, 323; Abdülkadir Zimâ-me, "Bedrüddin el-Karâfî, *Tevşîhu'd-Dibâc* ve hilyetü'l-ibtihâc", *el-Kitâbü'l-Mağribî*, sy. 2, Ra-bat 1984, s. 148-151.

FERHAT KOCA

KARÂFÎ, Şehâbeddin

(شهاب الدين القرافي)

Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. İdrîs
b. Abdirrahmân el-Misrî el-Karâfî
(ö. 684/1285)

Mâlikî fakihî ve usûl-i fıkıh âlimi.

el-İkdû'l-manzûm adlı eserinde biz-zat kendisinin bildirdiğine göre 626 (1229) yılında doğdu (Sagîr b. Abdüsselâm el-Ver-kîlî, I, 144). Bu tarih, birçok biyografi ya-zarından farklı olarak Kâtib Çelebi tara-fından doğru tesbit edilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1153). Karâfî aslen Mağrib'deki Sanhâce kabilesinden olup ailesi oradan Mısır'a gelerek yerleşti ve kendisi Mısır'da Behnesâ bölgesinde Bus'un (Bûş) bir köyünde doğdu. İbn Tağrîberdî, bu köyün adını Behebşim şeklinde vermekte ve Be-hebşimî nisbesinin buradan geldiğini söy-lemektedir (*el-Menhelü's-şâfi*, I, 233-234). İbn Ferhûn ise anlamını bilmediğini belir-terek bu nisbeyi Behfeşimî diye vermek-tedir (*ed-Dibâcû'l-mûzheb*, I, 239). Karâ-fî nisbesi, kendisinin bildirdiğine göre Meâfir kabilesinin bir kolu olan Karâfe'ye mensubiyetinden dolayı değil, bu sülâle-nin yerleşmesi sebebiyle Mısır'da bu isim-le anılan yerde kısa bir müddet bulundu-ğu için verilmiştir (Sagîr b. Abdüsselâm el-Vekîlî, I, 144).

Karâfî, doğduğu köyde Kur'ân'ı ezber-ledikten sonra ilim tahsili için on-on bir yaşlarında iken Kahire'ye gitti ve Sâhibiyye Medresesi'nde öğrenim gördü. Hocala-rı arasında Cemâleddin İbnü'l-Hâcib, Şem-seddin Hüsrevşâhî, İzzeddin b. Abdüsse-lâm, Şemseddin Muhammed b. İbrâhim el-Makdisî ve Muhammed b. İmrân eş-